

Berki Feriz

Karácsonyváras az Orthodox Egyházban

*Berki Feriz protoierej (pesti Nagyboldogasszony templom)
a Magyar Orthodox Egyház esperes-adminisztrátora.*

Legszembetűnőbb különbséget mutat az egyházi nagyünnepek előtti előkészületben a keleti és a nyugati

kereszténység között a Karácsony előtti időszak. Hazánkban, ahol a nyugati kereszténység dominál, közismert, hogy a Karácsonyt a négy vasárnapot magában foglaló *Ádvent* előzi meg, melyet a négy-gyertyás fenyőolombkoszorú jelképez a keresztény családok otthonaiban. Az első ádventi vasárnap egyben az *egyházi újév* is. Az orthodox Karácsonyt viszont a november 15-től december 24-ig tartó *karácsonyi nagyböjt* előzi meg, az egyházi újév pedig — óbizánci hagyomány alapján — mindig szeptember 1-én van.

Ennek a jelentős különbségnek az oka abban keresendő, hogy míg a keresztény Nyugaton a Karácsony már 335-ben elkülönült a *Vízkereszt* (Theofánia, Istenjelenése) ünnepétől, Keleten ez a folyamat később, 376-ban kezdődött meg, és csak a VI. század közepén fejeződött be, ami máris kellőképpen magyarázza a karácsonyi előkészület kétféle fejlődési irányát.

Tudnunk kell továbbá, hogy az Orthodox Egyház évente tizenkét nagyünnepet tart, s ezek fölött van egyedül a Húsvét mint a legnagyobb, mint „az ünnepek Ünnepe”. Keleten tehát a karácsonyi előkészületet két tényező befolyásolta. Az egyik az, hogy a liturgikus rend szerkesztői a tizenkét nagyünnep között kétségtelenül legnagyobb jelentőségű Karácsony előtti időszakot némileg hasonlónak akarták tenni a Húsvétéhoz. Ezért vezették be a negyvennapos karácsonyi nagyböjtöt, mellőzve azonban a húsvéti nagyböjt teljes rendszere követését. A másik tényező az, hogy a nagyünnepek között kettő — a *Vízkereszt* (január 6.) és a *Szent Kereszt felmagasztalása* (szeptember 14.) — kiválik azzal, hogy az őket megelőző és követő vasárnapnak is külön szertartási rendje van. A Karácsony rendkívüli jelentőségét a tizenkét nagyünnep között tehát azzal is kihangsúlyozták, hogy a Karácsony előtt nem egy, hanem két vasárnap jelenti a felkészülést az ünnepre. Így tehát a Karácsony mintegy külön helyet foglal el az egyházi ünnepek hierarchiájában: a Húsvétnál lényegesen kisebb, de a többi tizenegy nagyünnepnél nagyobb. Míg a Húsvétot tíz különleges vasárnap készíti elő (ezt az időszakot *Triódiomak*) nevezik, a két kiemelkedő nagyünnepet pedig egy-egy, a Karácsonyt két ilyen különleges vasárnap előzi meg, nem számítva az ünnepet előkészítő negyvennapos nagyböjtöt.

Érdekes megfigyelni, hogy a Karácsony és a Theofánia (*Vízkereszt*) szétválása a két ünnep liturgiájában alig hozott eltérést: ünnepi szertartási rendjük azonos maradt. Az egyetlen, diszciplináris különbség köztük az, hogy a Karácsonyt böjt előzi meg, a *Vízkeresztet* pedig nem. Sőt, a két ünnep közti tizenkét nap, az ún. *dódekaimeron* — a *Vízkereszt* előestéje kivételével — mentes minden böjttől, egy teljes örömmünnepi időszakot jelent, ami utalás is a hajdani, Krisztus születését és megkeresztelését egyszerre ünneplő Theofániára.

Jóllehet nem tartozik szorosan a tárgyhoz, megragadjuk az alkalmat, hogy újból tisztázzunk egy nálunk eléggé elterjedt és visszatérő félreértést. Nevezetesen, ismételten felbukkan az a téves nézet, hogy az Orthodox Egyház a Karácsonyt Vízkeresztkor ünnepli. A félreértés onnan ered, hogy míg a helyi orthodox egyházak egy része 1923-ban áttért az új, Gregorián-naptárra, a többiek (hazánkban a szerb és az orosz orthodoxok) jelenleg is a régi, Julián-naptárt követik, amely századunkban az új naptárhoz viszonyítva, a maga egészében tizenhárom napi késésben van. Ez azt jelenti, hogy az ónaptár szerinti Karácsony, amelynek dátuma a Julián-naptárban is december 25., az új naptárra átszámítva a következő évi január 7-re (s nem 6-ra) esik. Ugyanebből az okból pl. a Vízkereszt is az új naptár szerint január 19-én, az Örömhírvétel április 7-án, a Nagyboldogasszony augusztus 28-án van, holott a régi naptár szerint is ezek a dátumok: január 6., március 25. augusztus 15. Más lapra tartozik, hogy mind az új, mind az ónaptárt követő helyi orthodox egyházak a *Húsvét* időpontját közösen az *ónaptár* szerinti tavaszi napéjegyenlőség alapján számítják ki, amely az új naptár szerint szintén tizenhárom nappal később, április 3-án következik be. Ezt az orthodox egyházak 1923-ban azért határozták így, hogy megmaradjon köztük az egység az év vasárnapjainak liturgikus rendjében, amelynek a Húsvét a kiindulópontja.

Visszatérve a karácsonyvárásra, az Orthodox Egyház az ünnepet megelőző két vasárnapot az *őszövetségi ósatyák, atyák és próféták* emlékének szenteli, akik — Ádámtól Keresztelő Szent Jánosig — Krisztus genealógiai elődjek voltak vagy pedig előre hirdették a Messiás eljövetelét. A meghitt családi hangulatú nyugati Ádventet a különböző orthodox népek *folklorja* helyettesíti, s a Szent Ósatyák és Atyák vasárnapjának rendkívül gazdag *liturgikus költészete* készíti fel a híveket a Karácsony megünneplésére.

Idézzünk néhány énekszöveget az orthodox „ádventi” költészetből:

Az ósatyák emlékét ma ünnepeelve, hívők, magasztaljuk a Megváltó Krisztust, ki felmagasztalta őket minden nemzetek között; és a különös csodákat híven cselekvő Urat mint erőset és hatalmasat, ki belőlük sarszította nekünk a hatalom vesszejét, Máriát, a férfiút nem ismerő és egyedül tiszta Isteni Gyermeket, akitől is virágként kisarjadt Krisztus, hogy fakasszon mindenknek életet, és elfogyhatatlan táplálékot, és örökkévaló üdvösséget.

Mint az eső cseppjeiben, a Léleknek harmatjában, örvendezve jártak lángok között az istenes ifjak, titokzatos módon jelképezve így a Háromságot és a Krisztus megtestesülését; és mint bölcsek a hit által, eloltották a tűznek erejét; az igaz Dániel pedig lezárta az oroszlánok száját. Azok esedezései által könyörülve, óh embereket szerető Üdvözítő, szabadíts meg bennünket is a kiolthatatlan örök tűztől, és méltassál minket arra, hogy részeseivé legyünk a te mennyei Országodnak.

Az ósatyák seregeit zsoldárosan magasztalni jertek, óh ünneplők: Ádám ósatyánkat, Énokhot, Noét, Melkhisédeket, Ábrahámot, Izsákot és Jákobot, a törvény után pedig Mózeset és Áront, Józsuét, Sámuielt és Dávidot; velük együtt Ézsaiást, Jeremiást, Ezékielt és Dánielt és a tizenketőt, valamint Illést és Elisszeust és mindannyiukat; Zakhariást és a Keresztelőt, és azokat, kik hirdették Krisztust, a mi nemzetségünk életét és feltámadását.

Készülj fel, óh barlang, mert közeleg a Báránynak Anyja, méhében hordozva Krisztust; te, jászol, pedig fogadd Azt, aki igéivel feloldoz minket, a föld szülötteit, az esztelen cselekedetektől. Mezőn élő pásztorok, tanúskodjatok a félelmetes titokról; perzsiai bölcsék, aranyat, tömjént és myrhát hozzatok a Királynak. Mert a Szűz Anyától megjelent az Úr, akihez is lehajolva mint szolgáló hódolt Néki az Ó Anyja, és így szólt a karjain nyugovóhoz: „Hogyan vettettél bensőmbé, vagy hogy plántáltattál belém, én Megváltóm és Istenem?”

Összeszámláltatott egykor az idős Józseffel együtt Bethlehemben Mária mint Dávid magvából való, mag nélküli terhességet hordozva. Eljött pedig a szülés ideje, és nem volt hely számára a fogadóban, hanem fényes palotául barlang jutott a Királynőnek. Krisztus születik, hogy fölemelje a hajdan elesett képmását.

Zengjenek a cimbalmok, ujjongjon az ének! Nyilvánvalóvá lett Krisztus jövetele; a próféták jövendölései beigazolódtak; mert akiről azt mondták, hogy testileg megjelenik a halandók között, születik a szent barlangban, és jászolban fekszik mint csecsemő, újszülöttként bepólyázva.

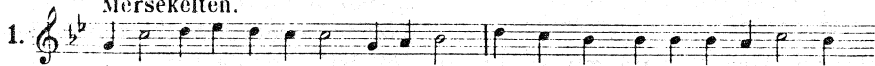
Mit ajánljunk fel Tenéked, Krisztus, mert érettünk a földön mint Ember megjelentél! Az Általad lett teremtmények mindegyike a háláját ajánlja fel Néked; az angyalok az éneket, az egek a csillagot, a bölcsék az ajándékokat, a pásztorok a csodát, a föld a barlangot, a puszta a jászolt, mi pedig a Szűz Anyát. Öröktől fogva való Isteniünk, irgalmazz nekünk!

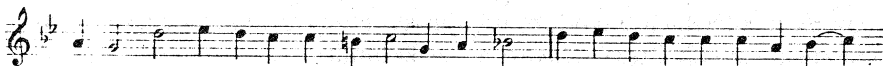
Ilyen liturgikus hangulatú előkészítés után harsan fel a Karácsony szent előestéjén az orthodox templomokban Ézsaiás próféta diadalmas szózata a Messiás eljöveteléről: „Velünk az Isten!”

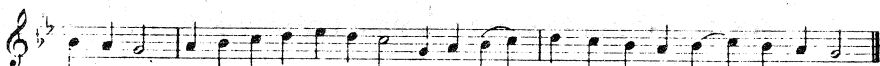
A karácsony reggeli görög katolikus istentisztelet kánonjából

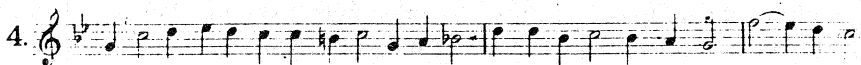
Kánon.

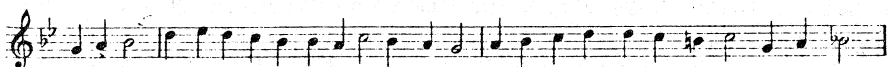
Mérsékeltén.

1.
 Krisz-tus szü-le-tik, di-cső-it-sé-tek, Krisz-tus a meny-ből jó, ün-ne-pel.

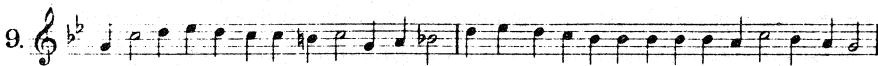

 je-tek; Krisz-tus a föl-dön, büsz-kél-ke-d-je-tek, é-ne-ke-l-je-tek az Úr-nak

 min-den föld, és magas-tal-já-tok Ót. oh né-pek! mert ó meg-di-cső-it-te-tett.

4.
 Jesz-sze tör-zsö-ké-ből fel-sar-jad-zott vesz-szö-san-nak vi-rá-ga Krisz-tus a Szűz-től

 szü-let-től a meg-ár-nyé-kolt di-cső-re-tes hegy-ből, ki el-jöt-tél mint test-nél-kü-li Is-ten,

 hogy meg-tes-te-sülj a szep-lő-te-len-től, di-cső-ség a te E-rőd-nek U-ram!

9.
 Kü-lö-nös és di-cső-sé-ges tit-kot lá-tok: men-nyet és is-tál-lót, ki-rá-lyi szé-ke-t és Szűz-et;

 jaz-zott, melyben a be-fo-gad-ha-tat-lan Krisz-tus Is-ten nyu-govék kit-é-ne-kek-ben magas-talunk.

(A munkácsi görög katolikus püspöki egyházmegyében használt és megállapított Egyházi közénekek. A Munkács egyházmegyei püspöki főhatóság jóváhagyásával a magyarajkú hívek használatára hangjegyekre alkalmazta és összeállította Boksay János székesegyházi karnagy és Malinics József. Ungvárt, 1906.)